

Τοιούτων λοιπὸν βάσεων τιθεμένων τῶν πανεπιστημίων ἀναλόγων καὶ τοῦ προσρισμοῦ αὐτῶν ἀνταξίων, τὰ τε πανεπιστήμια ἀκμάζουσι καὶ ἄξια ὑπολήψεως καθίστανται καὶ εὐφέλειαν παρέχουσι, καὶ αἱ πολιτεῖαι λαμβάνουσιν ἐξ αὐτῶν τὴν σωτηρίαν· διότι ἄνδρες ἐξ αὐτῶν ὄρμους καὶ ἰκκνοὺς κατὰ τῆς διαφθορᾶς τῆς πολιτείας ἀποκτιῶσιν.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ περιορισμὸς καταστρέφει τὸν λόγον τοῦ καθηγητοῦ πρὶν ἐκφέρειν αὐτὸν καὶ ἀναίρει τὴν πρόοδον καὶ τὰ πανεπιστήμια, ἐπομένως καὶ τὴν τῆς πολιτείας ἔχουσι συμφέρον αἱ κυβερνήσεις καὶ καθήκον ἱερὸν νὰ προστατεύωσιν αὐτὰ καὶ νὰ ἐπιμελῶνται ὅπως καταστήσωσιν ταῦτα τοῦ προσρισμοῦ αὐτῶν ἄξια.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ πολιτεία ἔχει συμφέρον μέγιστον νὰ μὴ ἀναίρεση αὐτὰ (διότι συναναίρεῖται ἡ ζωὴ τῶν ἐπιστημῶν καὶ αὐτῆς) ὀφείλει νὰ δώσῃ αὐτοῖς ἐλευθερίαν· ἐλευθερίαν δὲ λέγοντες ἐννοοῦμεν καὶ τὴν τοῦ διδάσκειν καὶ τὴν τοῦ μανθάνειν, καὶ κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον θεωροῦμεν αὐτὴν ἀναγκασίαν, καθ' ὅσον αὕτη καὶ τὴν νεότητα καὶ τὰς ἐπιστήμας προάγει, καὶ καθ' ὅσον ἄνευ αὐτῆς ἡ ἤδη ἀρξαμένη τῶν ἐπιστημῶν μεταρρύθμισις, τὸ μόνον τῆς σωτηρίας μέσον, καταστρέφεται.

Οἱ δὲ τὴν βίαν συνιστῶντες ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ μὲν ἐλευθερία διαφθείρει τὰ ἤθη τῶν φοιτητῶν, ἡ δὲ βία φέρει τοὺς νέους εἰς τὰ ἀκροατήρια τῶν ἐπιστημῶν, αἱ δὲ ἐξετάσεις καὶ τὰ ἀποδεικτικὰ ἀποδεικνύουσιν ὅτι οἱ νέοι δὲν ἐδαπάνησαν τὸν χρόνον αὐτῶν εἰς μάτην. Ἀλλὰ τὴν μὲν πρώτην δοξασίαν, ὅτι ἡ ἐλευθερία διαφθείρει τὰ ἤθη τῶν νέων, ἀναίρει ὁ Σχλειερμάχερος (σελ. 107) ἀποδεικνύων ὅτι ἡ πανεπιστημιακὴ σπουδὴ δὲν ἀποβλέπει εἰς σπουδὴν διὰ τῆς μνήμης, τουτέστι μηχανικὴν, ἀλλ' εἰς ἔγερσιν τοῦ ἐπιστημονικοῦ πνεύματος, ὅπερ δὲν ἐγείρεται διὰ τῆς βίας, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐλευθερίας. Τὴν δὲ δευτέραν ἀνασχευάζει ὁ Θείρσιος (Τόμ. Β', σελ. 94) ἀποδεικνύων ὅτι ἡ καταναγκαστικὴ μάθησις εἶναι μάθησις μηχανικὴ, καὶ οἱ ἔχοντες μνημονικὸν σπουδάζουσιν ἐν κεντρῷ τῶν ἐξετάσεων τὰ τε

τράδια, ὑφίστανται τὰς ἐξετάσεις καὶ τὸν βαθμὸν ἄριστα πολλάκις λαμβάνοντες λησμονοῦσι μετὰ παρέλευσιν ἐνὸς μηνὸς τὰ ὅσα ἔμαθον.

Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ ἐπιστημονικὸν πνεῦμα δὲν ἐγείρεται διὰ τῆς βίας, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐλευθερίας, εἶναι ἀδύνατον νὰ γείνωσιν οἱ νέοι τῆς αὐτῶν ἐπιστήμης ἐγκρατεῖς καὶ νὰ μορφωθῶσιν ἐπιστημονικῶς, ὅταν ἀναγκάζονται εἰς τὴν σπουδὴν αὐτῶν· διότι ἀναγκάζομενοι εἰς ταύτην καὶ περιοριζόμενοι σπουδάζουσιν ἀπὸ μνήμης, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲν συνεχῆς οὐδ' ἀληθὲς νὰ σπουδάσωσι δύνανται. Καὶ τῷ ὄντι πῶς εἶναι δυνατὸν ἢ ἐπιστήμη νὰ ἐπιδιώκηται δι' ἑαυτήν, ὅταν διὰ τῆς βίας σκοπὸς δὲν τίθηται ἡ ἐπιστήμη, ἀλλὰ ἡ τῆς πόλεως ὑπηρεσία; Ὅταν ἡ ὑπηρεσία τῆς πόλεως κῆται σκοπὸς, τότε ἡ ἐπιστήμη καθίσταται μέτρον, ἡ μόρφωσις γίνεται μηχανικὴ καὶ ὡς τοιαύτη φέρει τῇ πόλει ζημίαν ἀκαταλόγιστον· διότι τὰ πάνεπιστήμια εἰς εἰδικὰς σχολὰς καταβιβάζονται, πᾶν συμφέρον ἐπιστημονικὸν ἐξαφανίζεται, τὸ ἐπιστημονικὸν πνεῦμα εἰς ἄτομα διαλύεται καὶ φρόνημα δουλικὸν καὶ εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ εἰς τὴν πόλιν εἰσάγεται (1).

Ἐάν δὲ ἡ ἐπιστήμη πρέπη δι' ἑαυτήν νὰ ἐπιδιώκηται, εἰάναι ἐπιστήμια προάγωνται ἐν συνοχῇ μετ' ἀλλήλων διατελοῦσά, εἰάν τὰ πάνεπιστήμια εἰς ἔγερσιν τοῦ ἐπιστημονικοῦ πνεύματος ἀποβλέπωσι, γίνεται φανερόν ὅτι τὸ καταναγκαστικὸν σύστημα ἀντιβαίνει εἰς τὸν σκοπὸν καὶ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν πανεπιστημίων· διότι ἡ κατανάγκαστικὴ μάθησις ὡς μάθησις τῶν καθ' ἑκάστα, ὡς μάθησις ἀπὸ μνήμης καὶ διὰ τοῦτο μηχανικὴ, δὲν μανθάνεται βασιμῶς, ὡς μὴ βάσιμος δὲ δὲν γίνεται ἰδιοκτησία τοῦ μανθάνοντος, καὶ ἐπομένως εἶναι ἀνωφελής (2). διότι ὁ ἀπὸ μνήμης μανθάνων μὴ μανθάνων τὸ καθόλου ἤτοι τὸ ἐπιστημονικὸν δὲν δύναται βασιμῶς νὰ σπου-

(1) Mohls Poligewissensch. Tom. I. p. 470.

(2) Savignys über die Bedeutung und das Wesen der Deutschen Wissenschaften in den hist. polit. Zeitschrift, 1832, September.

ὄψις καὶ ἐπομένως νὰ οικειοποιηθῆ τὴν αὐτοῦ ἐπιστήμην καὶ ὀρθῶς νὰ ἐφαρμόσῃ αὐτήν.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐπιστήμη ἀγάπην ἀπαιτεῖ πρὸς ἑαυτήν καὶ κλίσιν· ἀγάπη δὲ καὶ κλίσις πρὸς αὐτήν δὲν ἀποκτᾶται ἄνευ ἐλευθερίας, φανερόν ὅτι ἡ πρὸς τὴν ἐπιστήμην ἀγάπη δὲν ἀποκτᾶται διὰ τῆς βίας· διότι δι' αὐτῆς ἡ ἀγάπη καὶ ἡ κλίσις πνίγονται μᾶλλον ἐν ταῖς τῶν νέων ψυχαῖς, καὶ ἐπομένως ἀπέχθαι παράγεται καὶ μῖσος κατὰ τῆς ἐπιστήμης.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀγάπη καὶ κλίσις πρὸς τὴν ἐπιστήμην γεννῶνται ἐλευθέρως, ἡ δὲ ἐλευθερία ἐμπνέει τοῖς νέοις ἔρωτα πρὸς τὴν ἐπιστήμην, δι' οὗ οὗτοι σώζονται ἐκ τῆς διαφθορᾶς καὶ διατηροῦσι τὸ σοβαρὸν ἐν τῇ σπουδῇ, καὶ ἡ ἀπόρρασις αὐτῶν ἐνισχύεται, καὶ τὸ φρόνημά τωιν λαμπρύνεται, ἅπερ πάντα φέρουσι τοὺς νέους εἰς τὸ τέλος τὸ ὑπὸ τοῦ πανεπιστημίου τιθιμὲνον, συνδέεται ἡ ἐλευθερία τοῦ μηχανήεντι μετὰ τῆς ἐπιστήμης καὶ εἶναι ἀναπόσπαστος ἀπ' αὐτῆς.·

Ἐπειδὴ λοιπὸν ταῦτα πάντα ἡ ἐλευθερία παρᾶγει, ἡ δὲ βία, καὶ μάλιστα ἡ διὰ νόμου, ἐπηρεάζει· καταπιέζουσα τὴν νεότητα καὶ καταστρέφουσα τὰς ἀκμαίας αὐτῆς δυνάμεις καὶ οὐσιάζουσα χάριν τῶν ἀφροῶν, τοὺς εὐφυεῖς καὶ τὴν πατρίδα πολλῶν καὶ πλουσίων ἀποστερουῖσα κερπῶν, ὑπερασπίζουσι διὰ τοῦτο ἀνεξαίρετως τὴν ἐλευθερίαν ταύτην ἅπαντες οἱ κορυφαῖοι τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν νεωτέρων χρόνων, ἰδίως δὲ τῆς Γερμανίας σοφοί.

Λέγοντες ὅμως οὗτοι ἐλευθερίαν δὲν ἐννοοῦσιν ἀνομίαν, ἀλλ' ἐλευθερίαν ἑλλογον, καὶ διὰ τοῦτο νόμιμον· ἑλλογον δὲ ἐλευθερίαν λέγοντες ἐννοοῦσι κατὰ τὸν τῆς ἐπικρατείας σύμβουλον Ἰάκωβον τὸ διώκειν τῆς ἐπιστήμης τὸν σκοπὸν ἐλευθέρως καὶ κατ' οἰκείαν πληροφροσίαν, τὴ ζητεῖν τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ ἔχειν αὐτήν μόνην ὁδηγόν. Μόνη ἡ συνείδησις καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ τιμὴ πρέπει νὰ προγράρῃ νόμους· διότι ἐν ταῖς ἐπιστήμασι οὐδεμίαν ἰσχύει ἐξωτερικὴ νομοθεσία. Οὐδὲν πρέπει νὰ περιορίζῃ τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν, οὐδὲ πολιτικὴ ἀρχὴ εἰς τὴν πορείαν αὐτῆς νὰ ἀναμνησθῆται καὶ τῆς ἐπιστήμης

μονικὰς νὰ ὀρίζῃ συζητήσεις· διότι ἐξ αὐτῶν μᾶλλον κρέμαται τὸ κάλλιστον διὰ τὴν πολιτείαν μέτρον· καὶ ὅπου πνευματικὴ ἐλευθερία ἐπικρατεῖ, ἐκεῖ ἀκμάζουσιν αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστήμαι, ἐκεῖ οὔτε τὸ ψεῦδος οὔτε τὸ ἐσφαλμένον δύναται νὰ σταθῇ (1).

Ἐπειδὴ τῶν πανεπιστημίων ὁ προορισμὸς εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ ἠθικῆς τῶν μαθητῶν ἐλευθερίας, ἡ βία ἄρα τοῦ ἀκροῦσθαι μαθήματα εἶναι ἀθλία καὶ ἄτε εἰς τὴν σκοπὸν τῆς ἐπιστήμης ἀντιβαίνουσα καὶ τῇ πύλει ζημίαν φέρουσα ἀκατάλογιστον ἀπορρίπτέα (2).

Συνιστῶντες δὲ τὴν ἐλευθερίαν ταύτην θεωροῦμεν οὐχ ἥττον ἀναγκαίαν ὀδηγίαν καὶ νομοθεσίαν πρὸς τοὺς μαθητάς, καὶ οὖν καὶ τὴν ὑπὸ τῶν καθηγητῶν τακτοποίησιν τῶν παραδόσεων ἐντὸς προσήκουτος χρόνου· διότι ἡ ὑπὲρ τὸ δέον τῆς περιόδου τῶν μαθημάτων παράτασις ἀναγκάζουσα τοὺς μαθητάς νὰ ἄρχωνται ἀπὸ τοῦ τέλους ἢ τοῦ μέσου τῶν μαθημάτων ματαιώνει τὰς ὀδηγίας καὶ ἀναίρει τὴν τάξιν. Λέγοντες ὅμως ταῦτα δὲν ἐννοοῦμεν ὅτι πρέπει αἱ παραδόσεις νὰ διατάσσωνται καὶ νὰ διακνέμονται μεταξὺ τῶν καθηγητῶν καὶ νὰ ἐπιβάλληται αὐτοῖς ἡ σειρά τοῦ μαθήματος καὶ τὰ τούτοις ὅμοια, ἅπερ ὁ Σχλειαρμάχερος (σελ. 82) δικαίως μωρίας ἀποκαλεῖ· διότι ταῦτα ἀντιβαίνουσιν εἰς τὴν εἰρημένην ἐλευθερίαν καὶ τὸ ἀληθὲς τῆς ἐπιστήμης καὶ τοῦ πανεπιστημίου πνεῦμα· ἀλλὰ λέγομεν μόνον ὅτι ὀδηγίαι μὲν ἀναγκαίαι, βία ὅμως καὶ περιορισμὸς παντελῶς· διότι ἡ βία τοῦ παραδίδειν ἐντὸς ὀρισμένου χρόνου, ὡς ὁ Σχλειαρμάχερος (σελ. 84) ὀρθῶς παρατηρεῖ, ἀφαιρεῖ τοῦ καθηγητοῦ πᾶσαν ἠδανὴν τοῦ διδάσκειν καὶ ἐξασθενίζει καὶ μαρμαίνει τὸν νοῦν. Λοιπὸν ἡ μὲν ἐλευθερία, ὡς ἀπεδείχθη, οὔσα ἀδιάσπαστος τῆς ἐπιστήμης ζωογονεῖ καὶ προάγει αὐτήν, καί, ὡς διάσημοι ἄνδρες ἀπέδει

(1) Staatsrath v. Jacob uder akademische Freiheit und Disciplin. 1820.

(2) Καὶ τὸ ἐν τοῖς πανεπιστημίοις ἐπικρατοῦν διαγώνισμα δὲν φαίνεται ὡφέλιμον, καθότι τοῦτο τῶν μὲν καθηγητῶν ὑποβάλλει τὴν κερδοσκοπίαν, τῶν δὲ μαθητῶν τὴν ματαιοφροσύνην.

ξαν, συντελεῖ οὐ μόνον εἰς ἔγερσιν τοῦ ἐπιστημονικοῦ πνεύματος, ἀλλὰ καὶ ἀπομακρύνουσα ἐκ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς πόλεως πᾶν δουλικὸν φρόνημα εἰσάγει εἰς αὐτὴν καὶ χαρακτηῖρα ἠθικὸν καὶ φρόνημα ἀνδρικὸν καὶ φιλοτιμίαν καὶ τὰ τούτοις ὁμοια; ἄπερ τὰ μάλιστα τῇ πόλει εἶναι ἀναγκαῖα, τοῖς δὲ καθηγητικῆς καθιστᾷ δυνατόν καὶ ἀντικείμενα ὅλως νέα νὰ διδάξωσι καὶ τὴν ἐπιστήμην νὰ ἐκτείνωσι καὶ τὸ ἐπιστημονικὸν πνεῦμα νὰ ἐγείρωσιν, ἄπερ ἐν σχολείοις, ἐν οἷς μόνον τὰ προδιατεταγμένα διδάσκονται καὶ τὰ διὰ νόμου ἀναγκαῖα σπουδάζονται (1), ταῦτα εἶναι ἀδύνατον νὰ κατορθωθῶσιν.

Διὰ δὲ τῆς βίας καὶ τοῦ περιορισμοῦ οὐδὲν ἄξιον λόγου μανθάνεται· διότι πάντα ταῦτα ὡς ἀπὸ μνήμης μανθανόμενα εἰσὶν ὅλως μηχανικὰ καὶ ἐπομένως ἄχρηστα. Δι' ὅλα ταῦτα λοιπὸν ὑπερασπίζουσιν ἅπαντες ἀνεξαίρετως οἱ σοφοὶ τὴν ἐλευθερίαν καὶ καταπολεμοῦσι τὸν περιορισμόν· διότι ὁ περιορισμὸς φέρει ζημίαν ἀκαταλόγιστους, καὶ ἀντιβαίνων εἰς τὸν σκοπὸν τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν πανεπιστημίων καταστρέφει αὐτόν (2).

Καὶ ὁ Πλάτων (Πολιτ. Ζ', 536) λέγων « οὐδὲν μάθημα μετὰ δουλείας τὸν ἐλεύθερον χρὴ μανθάνειν· οἱ μὲν γὰρ τοῦ σώματος πόνοι βίᾳ πονούμενοι χειρόν οὐδὲν τὸ σῶμα ἀπεργάζονται· ψυχῇ δὲ βίαιον οὐδὲν ἔμμονον μάθημα » συνιστᾷ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ μανθάνειν. Οἱ δὲ κατὰ τῆς τοῦ σπουδάζειν ἐλευθερίας λέγοντες ὅτι οἱ νέοι δὲν παρασκευάζονται προσηκόντως ἐν τοῖς γυμνασίοις ποιοῦσιν ὡς ὁ σχολαστικὸς ὅστις δὲν ἤθελε νὰ ἐγγίση ὕδωρ πρὶν ἢ μάθῃ νὰ κολυμβῆ· διότι πῶς δύνανται οἱ νέοι νὰ μεταχειρίζωνται τὴν ἐλευθερίαν πρὶν λάβωσιν αὐτήν; Ἢ νεότης ἱκανοὺς εὐρίσκουσα καθηγητικῆς ἐγείροντας τὸν ζῆλον αὐτῆς ἀναπληροῖ ταύτην τὴν ἔλλειψιν. Ἄν

(1) Fichtes Staatslehre S. 308.

Thiersch ub. gel. hr. Schulen, II Bd. S. 249. Schellings Einl. in die Phil. der Myth. I. Vorlesung. 1830. I. Bd.

(2) Scheidler §. 61. fg.

βίβλος, ἡ νεότης ἐν τοῖς γυμνασίοις πρᾶσκειυάζεται προσηκόντως, τότε αἴρεται πάντως ἐκ τῶν πανεπιστημίων πᾶσα βίβλος κωλύουσα τῶν νέων τὴν πρόοδον.

Ἰὺν δὲ ἡ νεότης εἰς τὸ χησινὸν μάθημα ἐξετάζεται, ὡς τινες ισχυρίζονται ὅτι εἶναι ἀναγκαῖον, ἢ ἀνά πᾶσαν ἐξαμηνίαν ἢ καὶ κατ' ἔτος, τότε ἀφαιρεῖται ἀπ' αὐτῆς ὁ ἀπαιτούμενος χρόνος εἰς τὸ συλλογίζεσθαι ἐλευθέρως καὶ σπουδάζειν διὰ τοῦ νοῦ, καὶ ὡς ἐκ τούτου πάντα ἀπὸ μνήμης μανθάνουσα καὶ οὔτε κλίσειν οὔτε ἀγάπην οὔτε ἐνθουσιασμόν πρὸς τὴν ἐπιστήμην ἔχουσα εἶναι ἀδύνατον νᾶ ἐμβυθύνῃ εἰς τὸ ἀντικείμενον εἰς ὃ μόνον ἐλευθέρως νᾶ εἰσέλθῃ δύναται, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐξέτασιν καὶ τὴν μηχανικὴν ταύτην μάθησιν ἀπομνησθῆναι· διὸ καὶ οἱ ἀνά πᾶσαν ἐξαμηνίαν ἢ καὶ συγγεστότερον ἐξετάσεις παραδεχόμενοι παραγνώριζουσι, τὸν τοῦ πανεπιστημίου χαρακτήρα καὶ μεταβάλλουσι λεληθότως εἰς κοινὸν σχολεῖον καὶ τοὺς μαθητὰς τοῦ πανεπιστημίου, οἵτινες ὄριμοι ὑπαίθουται, εἰς κοινὸν σχολεῖον μαθητὰς.

Ἰὺπειδὴ λοιπὸν ὁ περιορισμὸς καὶ ἡ βίβλος καταπνοῦσι καὶ μαρτίνουσι τὸν νοῦν καὶ πρὸς τὴν ἐπιστήμην ἀπέχθουσαν ἐμποιοῦσι καὶ φθοροποιῶς καὶ εἰς τοὺς καθηγητὰς καὶ εἰς τὴν νεότητα καὶ εἰς τὴν ἐπιστήμην ἐπενεργοῦσι (διότι αἱ μὲν παράδοσεις καθίστανται ἄγονοι καὶ ἐλλειπει, αἱ δ' ἐπιστήμαι περιορίζονται καὶ διὰ τοῦτο διχμελιζόμεναι ἀπὸλλυνται, τὸ δὲ πνεῦμα τῶν νέων καθίσταται ἀσθενές καὶ μετ' αὐτοῦ καὶ ὁ χαρακτήρ· καὶ τὸ φρόνημα αὐτῶν) εἶχε μέγιστον δίκαιον ὁ Θέρσιος νᾶ εἴπῃ (1) ὅτι ἡ ἐπὶ ἔτος ἢ καὶ δύο φιλοσοφικὴ σπουδὴ, ἂν καὶ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν καλὴ, ἀποβαίνει ματαία· διότι βίβλος ἐπιβαλλομένη φέρει ἀμέλειαν, καὶ ἡ ὅλη διατίμημα κατὰ τὴν καταναλίσκεται, καὶ νᾶ ζητήσῃ τῆς βίβλος τὴν ἄρσιν, διότι ἡ νεότης βίβλος ἀκροωμένη ἀκροᾷται ἄνευ ἀγάπης, καὶ διὰ τοῦτο οὔτε τὴν δύναμιν ἔχει οὔτε τὴν ὄρεξιν νᾶ ἐμβυθύνῃ εἰς ὃ ἀκροᾷται.

(1) Π Πλ. ρ. 148 καὶ 143 γ.

Ὅτι δὲ ἢ τοῦ διδάσκειν καὶ ἢ τοῦ μηχανάειν ἐλευθερία προ-
γὰι καὶ τοὺς νέους καὶ τὰς ἐπιστήμους, ὁ δὲ περιορισμὸς τοῦ-
ναντίον, ἀποδεικνύει καὶ ἢ πείρα ἢ ἐκ τῶν κατὰ τὸ τέλος τῶν
πανεπιστημιακῶν σπουδῶν γενομένων ἐξετάσεων ἐξαχθρεῖται
ὅτι δὲ ὁ κακῶς καὶ ἀμεθόδως μαθὼν θέλει διδάξει κακῶς καὶ
ἀμεθόδως, τοῦτο εἶναι ἤδη φανερόν· διότι ὁ ἡμιμαθὴς ἐγκα-
ταλείπει τὸν μηχανάοντα ἡμιμαθῆ, ὁ δ' ἀμέθοδος ἀμέθοδον.

Κατ' ἀναφορὰν δὲ εἰς τὴν ἐκπαιδευτικὴν τῆς Αὐστρίας κα-
τάστασιν ἐκ τοῦ ἀθλήτου αὐτῆς ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος
προκύψασαν ἀποδεικνύει καὶ ἀνώνυμος τις συγγραφεὺς (1)
ὅτι τῆς Αὐστρίας τὰ πανεπιστήμια κατεβιβάσθησαν εἰς σχολ-
λὰς καὶ ὅτι ἐξ αὐτῶν οὔτε πολιτικῆς οὔτε νομικῆς οὔτε ἱατρῆς
οὔτε θεολογῆς οὔτε φιλοσοφῆς ἀνεδείχθη μέγας καὶ ὅτι οἱ
διαπρέψαντες ἐν αὐτῇ ἄνδρες ἐξεπαιδεύθησαν ἐν τοῖς πανεπι-
στημίοις τῆς ἄλλης Γερμανίας· διότι ἐν Αὐστρίᾳ ἡ σπουδὴ τῆς
νομικῆς ἐμάρφονεν ἀνθρώπους μηχανικούς, αἱ πολιτικαὶ ἐπι-
στήμαι ἀπὸ τοῦ 1767 μέχρι τοῦ 1818 κατὰ τὸ τοῦ Σοννε-
φέλσου ἐγγειρίδιον σπουδάζόμενοι διέμενον στάσιμοι, ἂν καὶ
τὰ πολιτεύματα καὶ ὁ πολιτικὸς βίος ἤλλαξαν καὶ νέαι περὶ
τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν θεωρίαι προήχθησαν· ἡ δὲ τῆς ἱα-
τρικῆς σπουδῆς καλίστη ἐπέετα μᾶλλον ἢ ἱατρούς· ἡ δὲ φι-
λοσοφικὴ ἦτο ὅλων τῶν ἄλλων σχολῶν θεραπεινὴς.

Αὕτη δὲ ἡ ἀθλία τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν Αὐστρίᾳ κατάστασις,
ὡς λέγει ὁ συγγραφεὺς, προήρχετο ἐκ τοῦ κακοῦ αὐτῆς διορ-
γανισμοῦ καὶ ἐκ τῶν προεστειμένων ἀδιεφάρως, πολλακίς δὲ
καὶ ἐγθρικῶς, πρὸς τὴν ἐπιστήμην διατεθειμένων, λαμβαν-
όντων πολλακίς τοὺς διδάσκοντας ἢ ἕνεκα φιλίας ἢ κα-
τὰ σύστασιν ἄλλων ἐκ τῶν τριῶν. Ἐκ τῆς ἀδιεφορίας
δὲ ταύτης καὶ τῶν ἐπαρχικῶν ἢ ἀγκυράκτισις προήρχετο,
θεωρουσῶν ἑαυτὰς διὰ τοῦτο προσβεβλημένους, καὶ τῶν ἐθνῶν
ἢ κοινὴ καταρρόνησις εἰς τὸ ἔθνος ἐπετύχετο, τοῦ ὁποῖου τοιοῦ-

(1) Die Universitätsfrage in Oesterreich von Standpunkt der F. l. l. und Lehrfreiheit 1831. Wien, p. 17. P.

τοὶ ἄνθρωποι πρόσταντο! Ἴί δὲ νεότης μὴ εὐρίσκουσα ἐν τῇ πατρίδι τοὺς καταλλήλους καθηγητὰς ἐστρέφετο πρὸς τὰ ἔξω καὶ ἐκεῖσε τρεπομένη καὶ τὰ ἀλλότρια μανθάνουσα συνφκειοῦτο αὐτοῖς καὶ ἐσκέπτετο ἀλλοτρίως καὶ συνέπασχεν αὐτοῖς· διὰ τοῦτο δὲ ἦτο ἀδύνατον ἐθνικὴ παιδείσις, ἐθνικὸν φρόνημα καὶ ἐθνικὴς χαρακτηρ νὰ προέλθωσιν.

Οὕτω πως ἐξεικονίζων τὴν ἀθλίαν τῆς Αὐστρίας ἐκπαιδευτικὴν κατάστασιν καὶ τὴν ἐλάττωσιν τῆς πολιτικῆς αὐτῆς ἐπιρροῆς εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ τὴν ἄλλην Γερμανίαν καὶ τὰς κατὰ τὸ 1848 ἐπαναστάσεις παράγων ἀποκαλεῖ τὴν μὲν ἐκπαιδευτικὴν αὐτῆς κατάστασιν λυπηράν, τὴν δὲ ἐπιστήμην ἄγονον.

Τὰ συμβάντα δὲ τὰ κατὰ τὸ 1848 ἠνάγκασαν τὴν κυβέρνησιν τῆς Αὐστρίας ἵνα ἐγκαταλιποῦσα τὸ καταναγκαστικὸν τῆς ἐκπαιδευτικῆς σύστημα διοργανώσῃ κατὰ τὸ ἐλεύθερον τῆς ἄλλης Γερμανίας τὰ ἐκπαιδευτήρια αὐτῆς. Ἴί νέα δ' αὕτη διοργανώσις, ὡς ἡ γενικὴ τῆς Λύγούστης ἐφημερίς (ἐν τῷ 16, 17 καὶ 18 ἀριθμῷ τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1855) ἀνέφερεν, συνίστατο εἰς τὸ ὅτι αἱ πολιτικαὶ ἐπιστῆμαι, τὸ δίκαιον τῆς Γερμανίας καὶ ἡ ἱστορία αὐτοῦ κατέστησαν μαθήματα ὑποχρεωτικά, καὶ διὰ τῆς τούτων εἰσαγωγῆς ἠλπίζετο ὁ σύνδεσμος αὐτῆς μετὰ τῆς ἄλλης Γερμανίας καὶ ἡ πολιτικὴ τῆς Γερμανίας σημασία.

Ὅτι δ' ὁ ἀνώνυμος συγγραφεὺς διὰ τὴν Αὐστρίαν, τοῦτο ἀποδεικνύει ὁ Θερσιος καὶ δι' ἄλλα κράτη (1) οἷον ὅτι ἐν Ρώμῃ ἄρχει ἡ δεισιδαιμονία καὶ ὁ ἀθεϊσμός, ὡς οὕσης ἀσθενοῦς αὐτόθι τῆς διδασκαλίας, ἐν Ἰσπανίᾳ ὑπάρχει ἀγρίων παθῶν τὸ θέατρον διὰ τὴν αὐτόθι ἐπικρατοῦσαν ἀμαθίαν, ἐν Νεαπόλει ἡ ἡσυχία τεράσσεται διὰ τὸ αὐτό, ἐν Γαλλίᾳ ἡ ἐπανάστασις ἦτο ἀγρία καὶ αἱματηρά, διότι ἡ ἐπιστήμη ἦτο νόθος· τὸ ἐναντίον δὲ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Σαξωνίᾳ ἀνησυχία δὲν ἔλαβε χώραν ἕνεκα τῆς βασιμῆος καὶ ἐλευθέρως παιδευτικῆς.

Ἄν ἀληθῶς ἡ Πρωσία τὴν πολιτικὴν αὐτῆς ἐπιρροὴν εἰς

(1) G. gelehrte Schulen I Abth. 1820.

τὴν Γερμανίαν ἐξασκῆ ἕνεκα τῆς τῶν ἐπιστημῶν καλλιέργειας, ἂν ἡ Γαλλία ἐφ' ὅλα τὰ ἔθνη ἕνεκα τῶν φιλελευθέρων ἰδεῶν της, ἂν ἡ Ἀγγλία ἕνεκα τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας, ἤθελε καὶ ἡ Αὐστρία ἐπιρροὴν ἐξασκῆ, ἂν ἤκουε τὰς κατὰ τὸ 1810 συμβουλὰς τοῦ μεγάλου πολιτικοῦ Στείνου ἐξορίστου ὄντος τότε ἐν Αὐστρίᾳ, ἐπιδιώρθονε τὰ ἐκπαιδευτικὰ αὐτῆς καταστήματα, μετεχειρίζετο τοὺς πεπαιδευμένους Γερμανούς, ἐτίμα καὶ ἀντήμειδεν αὐτούς, δὲν ἐκώλυε τὴν κυκλοφορίαν τῶν ἰδεῶν καὶ ἐδείκνυεν οὕτως ὅτι δὲν ἐκώλυε τὴν πρόοδον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους· ἀλλ' αὕτη φρονημένη περιορίζε καὶ τὴν ἐπιστήμην καὶ τοὺς ἐπιστήμονας. Ἐὰν ἡ ἐπιστήμη περιορισθῆ καὶ ἐξασθενισθῆ, καταστρέφεται τὸ μόνον τείχος τὸ κατὰ τῆς πλάνης ἀνθιστάμενον. Ἢ ἀληθῆς ἐπιστήμη εἶναι ὄντως τείχος ἀπόρητον πᾶσαν ἐπικειμένην καταστροφὴν ἀπομακρύνον.

Ἰπὲρ τοῦ φιλελευθέρου δὲ τούτου συστήματος ὑψώσαν φωνήν, προεξάρχοντος τοῦ Κουσίνου, καὶ σπουδαῖοί τινες Γάλλοι (1), ἀποδεικνύντες ὅτι τὸ καταναγκαστικὸν σύστημα τὸ ἐν Γαλλίᾳ ἐπικρατοῦν εἶναι καὶ τῆ ἐπιστήμη καὶ τῆ πόλει ἐπιζήμιον, ὡς μῆτε τὴν θεωρίαν μῆτε τὴν πράξιν ἰκανοποιοῦν, ἀλλὰ τῶν μὲν σπουδαστῶν τὴν ἐλευθερίαν τοῦ νοῦ καὶ τῆς ἐνεργείας ἀφαιροῦν, τοὺς δὲ καθηγητὰς μὲ ἀνωφελεῖς ἀλλεπαλλήλους ἐξετάσεις ἐπιβαρῦνον. Ἀποδεικνύντες λοιπὸν οὗτοι ὅτι ἡ ἀκμὴ καὶ ἡ φήμη τῶν Γερμανικῶν πανεπιστημίων τῷ φιλελευθέρῳ αὐτῶν συστήματι ὀφείλονται (διότι ὅλοι οἱ κλάδοι ἔχουσι τὴν ἐπιστημονικὴν των ἀξίαν καὶ συνδέονται μετ' ἀλλήλων εἰς τρόπον, ὥστε ἡ παράλειψις ἐνὸς λογίζεται παράλειψις ἐτέρου καὶ παρεμόρφωσις τῆς ἐθνικῆς ἀγωγῆς καὶ διεύθυνσις ἀυθαίρετος καὶ ἐξαιρετικὴ καὶ ἐπομένως κακὴ καὶ ἐπικίνδυνος), τὸ δὲ ριζικὸν ἐν Γαλλίᾳ κακὸν τῷ καταναγκαστικῷ τῆς ἐκπαιδεύσεως συστήματι ἀποδίδεται, συνιστῶσι τὸ ἐλεύθερον τῆς Γερμανίας ἐκπαιδευτικὸν σύστημα, καθ' ὅσον

(1) Ἰδ. ἀριθμὸν 1207 Ἀθηναῖς, Δεκεμ. 1813.

μάλιστα τοῦτο καὶ τὴν πολιτείαν ἐξασφαλίζει καὶ τὴν κοινω-
νίαν διὰ μιᾶς περὶ τὸ τέλος τῶν σπουδῶν τῶν νέων αὐστή-
ρως ἐξετάσας.

Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ καταγκαστικὸν καὶ δουρικὸν τῆς ἐκ-
παιδεύσεως σύστημα καὶ τὴν νεότητα μορφώνει μονομερῶς
καὶ ἐπομένως ἐλλιπῶς καὶ τὴν πρόοδον κωλύει, πρέπει νὰ δο-
θῇ τὸ ἐλεύθερον εἰς τὰ πανεπιστήμια· διότι δι' αὐτοῦ ἔρωτα
πρὸς τὴν ἐπιστήμην ἡ νεότης λαμβάνουσα προάγει ἐκυτὴν τε
καὶ αὐτὴν καὶ μακρῶν οὐ μόνον τοὺς νόμους, ἀλλὰ καὶ τὴν
ἐπιστήμην αὐτῶν δι' αὐτοῦ αἱ πολιτικαὶ ἐπιστήμαι καθίσταν-
ται ἀνάλογοι πρὸς τὴν πολιτείαν καὶ τὸν βίον, ἡ ἱατρικὴ λαμ-
βάνει καθολικὴν ἔποψιν, ἡ δὲ φιλοσοφία σεβασμὸν ἐμποιοῦσα
τῇ νεότητι ἀνοίγει τὴν εἰς τὴν πρόοδόν τῶν ἐπιστημῶν καὶ
εἰς τὸ μεγαλεῖον τῶν ἑθνῶν ὁδόν.

Φοβοῦνται μὲν τινες ὅτι διὰ τῆς ἐλευθερίας εἰσχωροῦσιν ἐ-
σφαλμέναι θεωρίαι προσβάλλουσιν τὰ καθεστῶτα. Ἀλλ' ἄλλο
τὸ προσβάλλειν τὰ καθεστῶτα καὶ ἄλλο τὸ δεῖν ὑπάρχει τὰ ἐλ-
λείμματα. Ὁ τρόπος οὗτος ἐπιδιόρθωσε τὰ ἡμαρτημένα, ἐγέν-
νησε τὴν πρόοδον τῆς νομικῆς, τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν,
τῶν φυσικῶν, τῆς ἱατρικῆς, τῆς θεολογίας καὶ τῆς φιλοσοφίας.
Διὰ τῆς ἐρεῦνης γίνεσθαι ἡ τοῦ βελτίονος κτήσις, δι' οὗ ἡ νέε-
γενεὰ καθίσταται κρείττων τῆς παλαιᾶς. Πρὸς τοῦτο ὅμως εἶ-
ναι ἐλευθερία ἀναγκαία· διότι δι' αὐτῆς εἶναι ἐφικτὴ ἡ τῆς ἀ-
ληθοῦς παιδεύσεως κτήσις, καὶ αὐτὴ μόνη καταστρέφει τὴν
ψευδῆ. Ἐκ τῆς ἀντιθέσεως τῶν θεωριῶν εὐρίσκεται ἡ ἀλήθεια,
ἐκ δὲ τῆς ἀληθείας καταστρέφεται ἡ πλάνη, ὁ μέγιστος καὶ
ἐπικινδυνωδέστερος τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς κοινωνίας ἐχθρὸς·
διὰ τῆς ἐλευθερίας λαμβάνει ἡ παιδείσις τιμὴν, αὐξάνεται ὁ
ζῆλος, ὁ ἔρως καὶ ἡ ἀμιλλὰ τῶν καθηγητῶν καὶ τῶν νέων,
ἅπερ τὰ μέγιστα συντελοῦσι πρὸς ἐπιδιόρθωσιν καὶ προαγω-
γὴν τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς πολιτείας.

Ἐὰν ἡ σωτηρία, ἡ εὐδαιμονία καὶ ἡ δόξα τῶν ἑθνῶν, ὡς καὶ
ἡ ἱστορία ἐπιβεβαιώσῃ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης (λέγων ἐρ' ὅσον διατεί-
νει ἡ θεωρία καὶ ἡ εὐδαιμονία ἀπ' ἀλλήλων τῆς εὐδαιμονίας τὴν

θεωρίαν συστατικὸν (1),) ἐν τῇ πνευματικῇ ἀναπτύξει ἔγκειται, ἡ δὲ πνευματικὴ ἀνάπτυξις ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ, ἡ δὲ ἐλευθερία εἶναι τὸ πλάγιον τῆς ἐπιστήμης καὶ τοῦ φρονήματος, δὲν πρέπει ἡ ἐλευθερία νὰ περιορίζηται· διότι τότε καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ μόρφωσις καὶ ἡ ἠθοποιήσις τοῦ ἔθνους ἀπόλλυται· καὶ ἐπειδὴ ἡ ἐπιστήμη τὰ ἔθνη λαμπρύνει καὶ ἐν κκιρῷ ταπεινώσεως καὶ δουλείας διασώζει, ὡς τὸ ἡμέτερον, ἡ δὲ ἀμωρία καὶ ἡ τυχῆς χείρων ἠμιμύθεια, κατ' Εὐγένιον « διαστρέφουσα τὴν καρδίαν, ἐμπληροῦσα πύθη ἀτίθισσιν καὶ ἀγρίας ἐπιθυμίας ὠθούσας κατὰ κρημνοῦ καὶ οἴκους καὶ πόλεις καὶ κράτη ὑλόκληρα », ταπεινοὶ καὶ καταστρέφει, γίνεται φανερόν ὅτι τὸ ζήτημα τῆς ἐκπαίδευσως εἶναι ζήτημα ζωῆς, εὐδαιμονίας καὶ δόξης τῶν ἔθνων, ἐπαμύνης ἢ καταφρόνησις αὐτῆς εἶναι αὐτῶν καταφρόνησις, ἡ δὲ τυχῆς καταστροφή τούτων κατὰστροφή. Καὶ εἰ οὕτως ἔχει, φανερόν ὅτι οἱ ἀδιαφρόως ἢ ἐχθρικῶς πρὸς αὐτὴν διακείμενοί εἰσιν οἱ μέγιστοι τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τῶν πατρίδων αὐτῶν ἐχθροί. Τοιοῦτοι δ' εἰσὶν οἱ προσβάλλοντες ἢ ἀνείρουντες αὐτὴν ἀμέτως ἢ ἐμμέτως· διότι καὶ οἱ πρὸς ἄλλα τέλη, μάλιστα δὲ τέλη οὐτιδενὰ, τὸ ἱερώτατον, τὴν ἐπιστήμην, μέσον ποιοῦντες αὐτὴν μὲν ἐξουτελίζουσιν, πρὸς δὲ τὸν ἐν οὐρανῷ ἀσεβοῦντες, ὡς τὸν νόμον αὐτοῦ παραβιόντες, καταστρέφουσι τὸν ναὸν καὶ τὸν ἄγρον αὐτοῦ, τούτεστι τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν πόλιν. Ἀνχιροῦντες δ' οὕτω τὴν ἐπιστήμην ἀπάγουσι τὸν ἄνθρωπον τοῦ Θεοῦ, ἀπάγοντες δὲ συγκαταστρέφουσι μετ' αὐτοῦ καὶ ὅλα τὰ τοῦ ἀνθρώπου καθήκοντα καὶ σὺν αὐτοῖς τὴν κοινωνίαν.

Καὶ μικρὰ δέ τινα κράτη συναισθανόμενα, ὡς φαίνεται, ταῦτα, ὡς τὸ τοῦ Βελγίου καὶ τῆς ὀλλανδίας, ἤρξαντο νὰ κριῶνται περὶ πολλοῦ τὴν παιδείαν.

Καὶ ὁ Τρισέβαστος ἡμῶν βασιλεὺς κηδόμενος τῶν ἀληθῶν τοῦ ἔθνους συμφερόντων καὶ πατρικῶς περὶ τοῦ φερωνύμου Ἰκνεπιστημίου προνοησάμενος καθίδρυσεν αὐτὸ ἐπὶ τῶν ἀκρα-

(1) Πρωτ. Νικαγ. X, 10.

δάντων βάσεων τοῦ ἐλευθέρου εκπαιδευτικοῦ συστήματος (1), τοῦ ὁποίου καλῶς καὶ πραγματικῶς ἐφαρμοζομένου καὶ ἡ παιδεία δύναιται νὰ μεταρρυθμισθῇ, καὶ τὸ ἔθνος αἰσθηματικὰ καὶ φρόνημα νὰ ἐγερθῇ καὶ ἡμεῖς βλέποντες μάλιστα τοὺς ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ὁμογενεῖς τε καὶ ἀλλοθινεῖς εἰς τὴν πρόοδον τοῦ ἔθνους συνελοῦντας (2) καὶ τὸν ζῆλον τοῦ Τρισεβάστου ἡμῶν ἀνακτος ὁσημέραι ζωπυρούμενον καὶ τὴν πρὸς βελτίωσιν αὐτῆς πρόνοιαν αὐτοῦ ὁσημέραι αὐξανομένην δικαιούμεθα χρηστὰς ἐλπίδας νὰ ἔχωμεν ὅτι ἡ νεότης πληρωθεῖτα ἔρωτος καὶ ζήλου πρὸς τὴν ἀληθῆ ἐπιστήμην θέλει ἀναλάβει τὸν μέγαν καὶ ἱερὸν ἀγῶνα, καὶ τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν νέων χάτοχος γινομένη καὶ ἐν τῷ πνεύματι ἀμφοτέρων ζωσθῆ θέλει ἀνακαλέσει τὴν πάλαι ποτὲ εὐδαιμονίαν καὶ εὐκλειαν τοῦ ἡμετέρου ἔθνους.

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε εἰρημένων καταρτίζεται σαφῶς ποία εἶναι κυρίως ἡ ἔννοια καὶ ποῖος ὁ σκοπὸς τῶν Πανεπιστημίων· καὶ ἐπειδὴ κύριος αὐτῶν σκοπὸς ἀπεδείχθη ἡ ἐπιστήμη, ἀποκλείεται οἴκοθεν ἐκ τοῦ κύκλου αὐτῶν πᾶν ὅ,τι δὲν ἀναφέρεται εἰς αὐτήν.

Ἐπειδὴ δὲ οὗτος εἶναι ὁ σκοπὸς τῶν πανεπιστημίων, πρέπει καὶ ὅλα αὐτῶν αἱ διοργανώσεις νὰ ρυθμισθῶσι κατ' αὐτόν· διότι πᾶσα ἄλλη διοργάνωσις μὴ εἰς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀποβλέπουσα καὶ μὴ ἐπὶ τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ἀρχῶν στηριζομένη δὲν εἶναι ὀρθὴ καὶ χρήσιμος, ἀλλ' ἐσφαλμένη καὶ ἐπιζήμιος.

Τούτων δὲ γιγνομένων, οὐδεμίαν ἀμφισβησίαν ὑπάρχει ὅτι τὰ πανεπιστήμια ἔσονται ἀνάλογα καὶ πρὸς τὴν ἐπιστήμην καὶ πρὸς τὸν βίον καὶ πρὸς τὴν πολιτείαν.

III.

Περὶ τοῦ τρόπου, τῶν ὑποθέσεων τῆς πανεπιστημιακῆς σπουδῆς καὶ τοῦ πανεπιστημιακοῦ βίου.

(1) Ἰδ. τὸ Βασιλικὸν διάταγμα ἀπὸ 31 Δεκεμβρίου 1836 καὶ 12 Ἰανουαρίου 1837, ἰδίως δὲ τὸ 82 ἄρθρον, ἐν τῷ Ὁδηγῷ τοῦ Ἄθ. Πουσοπούλου, σελ 93.

(2) Ἰδ. τὸν λόγον τοῦ σοφοῦ καθηγητοῦ Κ. Ἀτωπίου τῆ 29 Σεπτεμβρίου 1837.